

Sosyal Ağ Teorisi ve Eğitimde Değişim

editör alan j. daly

çeviri editörleri
temel çalık - emre er

Alan J. DALY

Çeviri Editörleri: Temel ÇALIK - Emre ER

SOSYAL AĞ TEORİSİ VE EĞİTİMDE DEĞİŞİM

ISBN 978-605-241-153-7

DOI 10.14527/9786052411537

Kitabın orijinal adı: Social Network Theory and Educational Change

Baskı sayısı: 1. Baskı

ISBN: 978-1-934742-80-8

Harvard Education Press

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulu'na tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Nisan 2019, Ankara

Yayın-Proje: Ayşe Açıkgöz
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Limited Şirketi
Çetinemeç Bulvarı 1314.Cadde No:37A-B
0312 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 33365

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

İNGİLİZCE BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Eğitimde değişim için sosyal ilişkiler kilit bir rol oynamaktadır. Uzun yıllardır eğitim reformlarının ulusal ve yerel düzeyde başarılı olmasında sosyal ilişkilerin yapısı önemli etkiye sahiptir. Literatürde ve uygulamada eğitim alanındaki değişimin sosyal yönü vurgulanmaktadır. Bu bağlamda sosyal ağ teorisinin daha önceki literatüre farklı ve özgün olarak sunacağı katkıların neler olacağı sorusu akla gelmektedir. Cevap kesinlikle mükemmel bir katkı sağlayacağı şeklinde verilebilir. Eğitim bilimleri alanının sosyal ağ analizi ile teori, yöntem ve uygulama boyutlarında elde edilen birikimi uyarlama bağlamında yavaş kaldığı söylenebilir. Elinizdeki kitap eğitim bilimleri alanında sosyal ağ analizi açısından teorik, yöntemsel ve uygulamalı olarak boşluğu doldurmaktadır. Bununla birlikte kitapta kavramsal çerçeve, uygulamalı çalışmalar ve yöntem bilgisi yanında gelecek araştırmalar için özgün öneriler de yer almaktadır.

Eğitim bilimlerinde sosyal ağların kullanılması ile yeni ve özgün bir bakış açısı kazanıldığı söylenebilir. Değişimi yönlendiren ya da engelleyen koşulları ve süreçleri anlama çabası içinde olan araştırmacılar, değişen bir sosyal yapıya sahip olan okul üzerinde oldukça tekil bir bakış açısından vazgeçerek daha karmaşık ve iç içe geçmiş bir örgütsel ilişkiler yapısını çözümlenmeye yöneldiler. Bu bağlamda yapılan çalışmalar örgüt düzeyinde değişimin sınırlarını belirlemeyi hedeflemiştir. Sosyal ağ teorisinin eğitim bilimleri alanında kullanılmasıyla birlikte, formel örgütlerin varlığı yanında (okul, yerel eğitim yönetimleri, eğitimi düzenleyen kuruluşlar) çeşitli şekillerde ve derecelerde birbirleriyle ilişkili olan aktörlerin ağını incelemeye yönelik bir anlayış gelişmiştir. Sosyal ağ teorisyenleri, örgütsel sınırların ve formların anlamlılığı hakkında varsayımlara meydan okuyarak; istikrar ve değişim modellerinin, fikirler, bilgi, kaynaklar ve etkinin bireyler arasındaki akışı yoluyla ilişkiler ağı kapsamında nasıl açıklanabileceğini sorgulamaktadır. Nitekim sosyal ağ analizi çalışmaları referans noktası olarak örgütü almamaktadır. Elbette kitapta yer alan çalışmalarda örgüt boyutu geri planda kalmıyor. Kitap bütüncül olarak ele alındığında örgütsel bağlamın ve örgüt değişkenlerinin sosyal ağ yapısını etkileme potansiyeli ve sosyal ağ yapılarının örgütsel fonksiyonlara etkisi açıklanmaktadır.

Sosyal ağ analizinin örgütsel araştırmalarda kullanılmasıyla beraber formel örgüt yapısı ve informal ilişki ağı arasındaki karmaşık ilişki ve birbirlerini tamamlayan özellikleri dikkat çekmeye başlamıştır. Formel yapıya liderlik eden kişilerin informal ilişki örüntüsü içerisindeki problem çözme, tavsiyede bulunma gibi konularda konumları nedir? Örgüt içerisindeki informal ağ yapısı örgütsel kaynakların akışına ve paylaşılmasına ne ölçüde izin vermektedir? Formel olarak birbirinden ayrılan birimlerin informal bakımdan anlamı nedir ve ne ölçüde bu ikili yapı örtüşmektedir? Söz konusu soruların cevapları eğitim bilimlerinde sosyal ağ analizinin kullanılmasıyla cevaplandırılacak araştırma alanlarıdır. Sosyal

ağların yapısı ve özellikleri örgütün içerisindeki kişiler açısından oldukça net olsa da dışarıdan örgütü anlamak ve analiz etmek için sosyal ağ analizi ve görselleştirme yöntemlerine ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir.

Son olarak sosyal ağ analizi ile örgütlerde devam eden örgütsel veya yönetsel süreçlerin çalışanlar açısından ne ölçüde benimsendiğini, bir bakıma değişim gibi uygulamaların meşruiyet alanlarını incelemek mümkündür. Daha önceki çalışmalarda özellikle etnografik araştırmalarda genellikle küçük gruplarda bireyler arasındaki etkileşimler incelenmiştir. Sosyal ağ teorisi ve yöntemi ile bireyler arasındaki söz konusu etkileşimin daha sistematik bir biçimde ele alınması ile örgütlerde sosyal yapıların daha derinlemesine anlaşılması söz konusudur. Okulda liderlik ve mesleki öğrenme topluluğu gibi konuların incelenmesinde sosyal ağ analizi ile ölçülebilen yoğunluk ve merkezilik gibi değişkenler kullanılabilir. Sosyal ağ yapısı makro ve mikro düzeyde bireylerin ve kurumların ilişkilerinde ve değişime yönelik tutumların gelişmesinde etkilidir. Kuşkusuz sosyal ağ araştırmalarda bireyler arasındaki ilişkilerin niteliği, problem çözme, karar alma, tavsiyede bulunma gibi örgütsel süreçlerden daha fazla ilgi çekmektedir. İlke olarak, sosyal ağ teorisinin giderek gelişen kavramsal alt yapısı ve yöntem olarak hassasiyeti, eğitim reformlarının koşullarına, süreçlerine ve sonuçlarına daha derinlemesine değinilmesini sağlamaktadır.

Eğitimde değişimi bütün yönleriyle açıklamak elbette sadece bir teori ile mümkün değildir. Sosyal ağ teorisi ile elde edilen teorik birikim birçok farklı alandan elde edilen çalışmaların bir sonucudur. Son otuz yılda, sosyal ağ alanı okullarda ve eğitim bölgelerinde öğrenme ve gelişme için uygun koşulları belirlemek için önemli bir mesafe kat etmiştir. Örneğin, birçok çalışmada, okulun gelişim kapasitesini şekillendirme belirli normların, uygulamaların ve yapıların önemi vurgulanmaktadır. Söz konusu çalışmalarda öğrenmeye yönelik kolektif sorumluluk, ilişkisel güven, değişime yönelik paylaşılan algı, mesleki bilgi ve deneyimin paylaşılması ve liderlik gibi kavramların önemi ortaya konmuştur. Araştırmacılar genellikle bu kavramlar ile okul gelişimini ilişkilendirmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen birikim ve değişimle ilgili teorik ve uygulamalı çalışmalar sosyal ağ teorisi ile ilişkilendirilerek bu kitapta yer almıştır. Aslında, sosyal ağ teorisi ve analizine yönelik artan ilgi sayesinde değişim konusunun anlaşılması kolaylaşmaktadır.

Okuyucular bu kitapta, sosyal ağ teorisinin eğitimde değişimin uygulama ve teori boyutunda sağladığı katkıları ve sosyal ağ analizinde yer alan bazı temel kavramlar ile yönetsel zorluklara ilişkin önemli bilgiler bulacaktır. Kitapta yer alan araştırmalar birçok farklı alanda sosyal ağ araştırmacılarına katkıları sunmaktadır: müfredat reformlarının uygulanması, düşük başarı gösteren okullarda yöneticilerin performansı, öğretmenlerin mesleki gelişimi için koçluk, okul liderliği.

Kitapta yer alan araştırmalara bütüncül olarak bakıldığında eğitimde değişimle ilgili yeni araştırmalara yönelik fikirler sunulmaktadır. Örgütsel yenileşmeyi sağlamak için sosyal ağ yapısı nasıl olmalıdır? Örgütlerdeki sosyal ağ yapısı ör-

gütsel kapasiteyi ve örgütteki uzmanlık gücünü nasıl etkilemektedir? Sosyal ağda merkezi konumdaki aktörlerden birinin örgütten ayrılması örgütsel değişimin gerçekleşmesi bakımından ne gibi sonuçlar doğurur? Merkezi konumdaki aktörler hangi durumlarda örgütteki izole gruplarla bağlantı kurar? Benzer şekilde örgütlerde sosyal ağlar zamanla nasıl değişime uğramaktadır? Değişim konusunda bir hayli önem atfedilen liderliğin sosyal ağ içerisinde anlamı nedir? Bu ve benzeri sorularla sosyal ağların yapısı çözümlenerek eğitim sistemlerinin işleyişi daha iyi anlaşılacaktır. Bu önemli kitap sayesinde eğitimde değişim ve okul geliştirme alanında oldukça değerli bir katkı sağlanmış oldu.

Judith Warren Little

Eğitim Bilimleri Lisansüstü Okulu Dekanı

California Üniversitesi, Berkeley

TÜRKÇE BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Sosyal ağ teorisi sosyal bilimlerde oldukça geniş bir uygulama alanı kazanmasına rağmen eğitim bilimleri açısından henüz gelişme aşamasındadır. Farklı disiplinleri bir araya getiren sosyal ağ yaklaşımı özellikle eğitimde değişim gibi teori ve uygulama boyutlarında incelenmesi gereken bir alana önemli katkılar sağlama potansiyeline sahiptir. Alanyazında sosyal ağlar ve değişim konusu çeşitli boyutlarıyla ele alınmaktadır. Bununla birlikte eğitim ile ilgili sorunların başında, genellikle değişim ve değişime uyumun yer aldığı söylenebilir. Söz konusu sorunlara taraf olan uygulamacılar, araştırmacılar ve farklı baskı gruplarının, yaşanan değişim sürecine yeterince hazırlıklı olmadıkları görülmektedir. Eğitim sisteminin paydaşlarının değişime yönelik algı ve isteklerinin daha çok olumsuz etkilendiği böylesi bir ortamda sosyal ağ teorisi, geleneksel sosyal bilimler yaklaşımlarının ötesinde bir bakış açısı ile değişimin ele alınmasına yardımcı olmaktadır. Buna göre sosyal ağ teorisi, mevcut araştırma geleneğinin aksine; yapı yerine davranışa, bireysel algı yerine ilişkisel algılara ve kitlesel çalışmalar yerine okula özgü araştırmalara yönelik bir paradigma değişimini işaret etmektedir. Böylelikle eğitime ilişkin süregelen sorun alanlarını doğru tanımlamak ve eğitimde ilerleme için politika yapıcı, uygulayıcı ve araştırmacılara veriye dayalı olarak öneriler geliştirmek açısından sosyal ağ teorisinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Öğrenme ve liderliğin doğası her geçen gün önemli değişikliklere uğrayarak daha interaktif ve sosyal bir yapıya bürünmektedir. Gündelik hayatımızda genellikle farkında olmadan başkalarının etkisi altında kalırız. Birçok bilimsel çalışmada mutluluk, sağlık ve zenginlik gibi olguların, içerisinde yer aldığımız sosyal ağlardan etkilendiği açık bir biçimde ortaya konmuştur. *Sosyal Ağ Teorisi ve Eğitimde Değişim* kitabı ile söz konusu bilimsel yaklaşımların eğitim bilimine yansımaları ele alınmaktadır. Sosyal ağ araştırmacıları olarak farklı kültürel deneyimlerin bilimsel çerçevede paylaşılması sosyal ağın bir anlamda uygulanma biçimidir.

Bireylerin içerisinde yer aldıkları sosyal ağın farkında olmalarının, duygusal zekâlarını ve sosyal becerilerini geliştirmelerinin sonucunda kolektif zekânın ön plana çıkacağı söylenebilir. Söz konusu alanda yapılan araştırmalar ile elde edilen kavram ve yöntemler yoluyla bireysel ve kolektif öğrenme, liderlik ve eğitimde değişim gibi kavramlar bağlamında ilerleme sağlanmaktadır. Başka bir ifadeyle sosyal ağ teorisi ile eğitim bilimlerinin temeli olarak kabul edilebilecek, öğrenme, liderlik ve değişim kavramlarının geleneksel yaklaşımların ötesinde bir bakış açısıyla ele alınması mümkündür. Bu kitabın amacı sosyal ağ analizi ile eğitim bilimlerini bir araya getiren kavramsal ve uygulamalı çalışmalar ile alana yeni bir perspektif kazandırmaktır.

Günümüzde oldukça yoğun bir şekilde tartışılan, kalabalıkların gücü, açık kaynak kodlu bilgi geliştirme ve bilimin kiteselleşmesi gibi kavramların tama-

mında sosyal ağlar önemli rol oynamaktadır. Elinizdeki kitabın ilk baskısı 2010 yılında yapılmış olmasına rağmen sosyal ağlara ilişkin kavramlar güncelliğini korumaktadır. Bu konuda yapılan araştırmaların mevcut durumunu ve geleceğe yönelik eğilimlerini anlamak açısından uygulamalı araştırmaların üzerinde durulması gerekmektedir. Bununla birlikte dünyanın çeşitli yerlerinde özellikle eğitim bilimleri araştırmacılarının sosyal ağ analizi çalışmalarını ve görüşlerini paylaşabilecekleri mecraların oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bilimsel bilginin sistematik olarak incelenmesi sonucunda uluslararası ölçekte okulun doğası, öğrenme, liderlik ve eğitimde değişim gibi konuları daha iyi anlamamız mümkün olabilir. Bir anlamda araştırmacılar arasındaki sosyal ağ ve etkileşimler bilimsel bilginin niteliğini doğrudan etkilemektedir.

Sosyal ağ alanında yapılan araştırmalar bireylerin bağlantılarının niceliği ve niteliğinin bireysel ve örgütsel düzeyde beklenen çıktılarının oluşmasında belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Farklı kültürel bağlamlarda sosyal ağ teorisi üzerinde çalışan araştırmacılar açısından elinizdeki kitap ortak bir anlam ve terminolojinin geliştirilmesini hedeflemektedir.

Eğitimde değişim kavramına ilişkin alanyazında hatırı sayılır bir bilgi birikimine ulaşıldığı görülmektedir. Değişimle ilgili yazılanlar genellikle formel yapıya, örgütsel işleyişe ve performansı artırmaya yönelik olarak hesapverebilirliğe odaklanmaktadır. Her ne kadar değişimin teknik boyutları arasında değerlendirilen yukarıdaki değişkenler önemli olsa da, değişimin başarısını belirleyen ve genellikle ihmal edilen boyut “ilişkiler”dir. Bu nedenle örgütsel değişim ve liderlik konusunda bireyler arası ilişkilerin önemine vurgu yapan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu bağlamda eğitimde değişimin başarıyla uygulanması için öğretmenler arasındaki ilişkilerin belirleyici rol oynadığı söylenebilir.

Kitapta açıklanmaya çalışılan teori, birey ve örgüt düzeyindeki değişim sürecinin sosyal yönünün açıklanmasına ve değişim için bireyler arası ilişkilerin düzenlenmesine vurgu yapmaktadır. Buna göre, geleneksel yaklaşımlarda yer alan ve bireysel çıktılarının oluşumunda etkili olduğu düşünülen değişkenlerin yerine, bireylerin içerisinde yer aldıkları sosyal ağın oynadığı rol üzerinde durulmaya başlanmıştır. Sosyal ağ çalışmalarında, bireyler arasındaki ilişkilerin yapısının, elde edilen birikimin aktarılması noktasında önemli etkiye sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Birey veya grubun örgüt içerisinde elde ettiği sınırlı kaynakları kullanımını ve işlemesi, okuldaki mesleki bilginin paylaşımı, yönetsel gücün dağıtılması, çeşitli ittifakların kurulması gibi konular sosyal ağ yaklaşımıyla derinlemesine incelenebilmektedir. Bu yaklaşım, bireysel özelliklerin önemini yanında, değişime ilişkin toplumsal süreçlerin dinamik etkisini daha iyi anlayabilmek açısından tamamlayıcı bir bakış açısı önermektedir.

Eğitimde değişim bireylerin tek başlarına ne olduklarından çok, birlikte ortaya konulan çıktılarının anlam kazanmasıyla ilgili bir süreçtir. Bu nedenle, bireysel niteliklere dayalı olarak eğitimde değişim sürecini açıklamak yerine, sosyal ağ ça-

lışmalarında, bir bireyin veya örgütün sosyal ağdaki konumunun etkisine odaklanılmaktadır. Sosyal ağ teorisyenleri, ağ yapısının, kaynakların bireyler arasındaki akışını etkilediğini ve bireylerin ağdaki konumları sonucunda iletişim kurabildikleri bireyler aracılığıyla çeşitli alanlarda avantaj elde edebileceklerini vurgulamışlardır. Bu bağlamda, ne bildiğimizden çok sosyal ağda kimi tanıdığımızın önemli bir karşılığı olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle tanıdığımız kişiler aynı zamanda neleri bildiğimizi de belirlemektedir.

Bir insanın sağlığı, mutluluğu, gelecek planları hatta dünya görüşü bile ait olduğu sosyal ağın çeşitli şekillerde etkisi altındadır. Bu sosyal gerçekliğin aynı bireyin okula giderken hissettiklerini etkilememesi düşünülemez. İnsan bir bütündür ve içinde var olmaya çalıştığı sosyal ağın her anlamda kuşatıcı etkilerine açıktır. Eğitimde değişim gibi bir olgu sadece teknik bir konu değildir. Bu bağlamda sihirli formüller ve planlamalar yerine etkileşim, ilişkiler ve bireylerin istekleri sonucunda okulun yeni bir kimliğe bürünmesi söz konusudur. Değişimin, başarılı olup olmayacağını anlamak için sosyal ağların nitelik ve niceliği üzerinde durulması son derece önemlidir.

Eserin Türkçeye çevrilmesi sürecine katkı sağlayan herkese teşekkür ederiz. Çeviri metinlerine dil ve anlatım yönünden destek veren Doç. Dr. Kasım Kıroğlu'na teşekkür ederiz. Kitabın Türkçeye kazandırılarak eğitim bilimleri alanına katkı sağlayan başta Servet Sarıkaya olmak üzere bütün Pegem Akademi çalışanlarına ve özellikle kitapla ilgili süreci sabırla yöneten Ayşe Açıkgöz'e teşekkür ederiz. Kitapta ortaya konulan özgün yaklaşımların Türk Eğitim Sistemine katkı sağlaması dileğiyle.

Alan J. Daly

Temel Çalık

Emre Er

İÇİNDEKİLER

İngilizce Baskı İçin Önsöz..... iii

Türkçe Baskı İçin Önsöz..... vi

1. BÖLÜM Sınırları Belirlemek: Sosyal Ağ Teorisi ve Eğitimde Değişim 1

Alan J. Daly

Çevirenler: Temel ÇALIK - *Gazi Üniversitesi*
Emre ER - *Yıldız Teknik Üniversitesi*

2. BÖLÜM Alana Bakış: Sosyal Ağ Teorisi ve Analizi 19

Stephen P. Borgatti ve Brandon Ofem

Çeviren: Onur ERDOĞAN - *MEB*

1. KISIM: Öğretmen Ağları

3. BÖLÜM “Ona Danışıyorum, Çünkü Matematiksel Düşünebiliyor” Eğitim Bölgesi Matematik Reformunda Ağ Oluşturma 33

Cynthia E. Coburn, Linda Choi ve Willow Mata

Çeviren: Ergün RECEPOĞLU - *Kastamonu Üniversitesi*

4. BÖLÜM Merkezilik, Bağlantılar ve Bağlılık: Okul Temelli Okuma-Yazma İnisyatifinde Sosyal Ağların Rolü..... 55

Allison Atteberry ve Anthony S. Bryk

Çeviren: Kübra TORUN - *MEB*

5. BÖLÜM Tutumları Değiştirmek: Ortaöğretim Reformunda Meslektaş Etkisi 83

Russel P. Cole ve Elliot H. Weinbaum

Çeviren: Türker KURT - *Gazi Üniversitesi*

- 6. BÖLÜM Sosyal Ağlar, Güven ve Yenileşme: Hollanda Okullarında Destekleyici ve Yenilikçi İklimin Oluşturulmasında İlişkilerin Rolü** 103
Nienke M. Moolenaar and Peter J. C. Sleegers
Çeviren: Ali Çağatay KILINÇ - *Karabük Üniversitesi*
- 7. BÖLÜM Uzmanlığı Görünür Kılmak: Öğretmenlerin Mesleki Gelişim Ağlarını Güçlendirmede Teknolojinin Rolü** 123
Kira J. Baker-Doyle ve Susan A. Yoon
Çeviren: Ferudun SEZGİN - *Gazi Üniversitesi*
- 2. KISIM: Liderlik ve Sosyal Ağlar**
- 8. BÖLÜM Öğretimi Yönetmek: İlkokulların Formel ve İnförmel Özellikleri** 137
James P. Spillane, Kaleen Healey ve Chong Min Kim
Çevirenler: Burcu YAVUZ TABAK - *Aksaray Üniversitesi*
 Hasan TABAK - *Aksaray Üniversitesi*
- 9. BÖLÜM Liderler ve Öğretmenler Arasında: Dağıtımçı Liderliğin Etkilerinin Sosyal Ağ Analizi ile İncelenmesi** 169
William R. Penuel, Kenneth A. Frank ve Ann Krause
Çeviren: Ali Çağatay KILINÇ - *Karabük Üniversitesi*
- 10. BÖLÜM Sistem Düzeyinde Öğrenme: Düşük Başarı Düzeyindeki Okul Müdürleri ile Eğitim Müdürlüklerinin Bağlantıları** 191
Kara S. Finnigan ve Alan J. Daly
Çeviren: Serkan KOŞAR - *Gazi Üniversitesi*
- 11. BÖLÜM Stratejik “Ortaklaşa Rekabet”: Uganda Ortaöğretim Kurumlarında Okul Müdürü Ağı Oluşturma** 211
Julie M. Hite, Steven J. Hite, Christopher B. Mugimu ve Yusuf K. Nsubaga
Çeviren: Didem KOŞAR - *Hacettepe Üniversitesi*

3. KISIM: Sosyal Ağ Teorisi ve Eğitimde Yeni Yönelimler

12. BÖLÜM Fayda Teorisi, Sosyal Ağlar ve Öğretmenlerde Karar Alma Süreçleri: Öğretmenlerin Tutum ve Uygulamalarında Sosyal Ağların Etkisinin Modellenmesi	237
<i>Kenneth A. Frank, Chong Min Kim ve Dale Belman</i>	
Çeviren: Hasan KAVGACI - <i>Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı</i>	
13. BÖLÜM Eğitimde Sosyal Ağ Araştırmaları: Veri Toplama ve Yönetme Süreçleri	261
<i>Jorge Ávila de Lima</i>	
Çevirenler: Didem KOŞAR - <i>Hacettepe Üniversitesi</i> Serkan KOŞAR - <i>Gazi Üniversitesi</i>	
14. BÖLÜM Sosyal Ağ Teorisi ve Eğitimde Değişim: Sınırların Ötesine Geçmek	279
<i>Alan J. Daly</i>	
Çeviren: Emre ER - <i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>	
Notlar.....	295
Yazarlar Hakkında	348
Dizin	354

1. BÖLÜM

SINIRLARI BELİRLEMEK

Çevirenler: *Temel ÇALIK* - Gazi Üniversitesi
Emre ER - Yıldız Teknik Üniversitesi

Sosyal Ağ Teorisi ve Eğitimde Değişim

Alan J. Daly

Örgütlerde gerçek güç ve enerji, ilişkiler aracılığıyla üretilir. Bu ilişkilerin örüntüsü ve onları şekillendirme kapasitesi görev, işlev, rol ve konumlardan daha önemlidir.

—*Margaret Wheatley*

Margaret Wheatley'in bu sözleri sosyal sistemlerde ilişkilerin önemini vurgulamaktadır. Bu sözler bana reform çabalarına yön veren önemli bir unsuru hatırlatır: İlişkilerin önemi ve bireylerin değişiminde diğer örgüt üyelerinin önemi. Maalesef bu mevzu, yasal zorunlulukların ve performansı artırmaya yönelik formel yapılar, süreçler ve hesapverebilirlik düzeyleri kullanılarak uygulanmaya çalışılan ve sürekli hale gelen teknik reform baskılarının gürültüsü arasında kaybolup gitmektedir. Ancak eğitimde niteliği artırmaya dönük bu gibi uygulamaların öneme rağmen değişim sürecinde göz ardı edilen unsur, değişime yönelik çabaları etkileyen bir unsur olarak eğitimciler arasındaki ilişkilerdir.

Konuya ilişkin yapılan son çalışmalar, eğitimciler arasındaki ilişkilerin ve meslektaş desteğinin; mesleğe devam etmede, profesyonelizmin ve mesleğe adanmışlığın artmasında merkezi bir rol üstlendiğini göstermektedir.¹ Mesleki ağlar güçlendikçe, tüm düzeydeki eğitimcilerin mesleğe devam etme, daha güçlü bir öz yeterlik inancına sahip olma ve öğrenme ve öğretime yönelik daha etraflı tartışmalara katılma eğilimleri artmaktadır.² Bu nedenle mesleki ilişkileri ve ağları kurmak ve bu ağları desteklemek, öğretim ve öğrenme sürecini başarıyla sürdürme ve

değişimi gerçekleştirmede kritik bir rol oynamaktadır. Bu yönde kazanılan bilinç ve ilişkilerin okulda oynadığı önemli role yönelik algı; ilişkiler, ağ yapısı ve değişim çabaları arasındaki bağlantılara yönelik önemli soruları da beraberinde getirmektedir. Daha açık bir biçimde ifade etmek gerekirse, bu kitap şu soruya yanıt aramaya çalışmaktadır: *Sosyal ağ yapıları hangi yollarla farklı düzeylerdeki değişim çabalarını desteklemekte ya da engellemektedir?* Bu noktada mevcut kitaptaki araştırmalar, bu temel soruya yönelik fikir üretmeye çalışmaktadır.

Reform Sürecinde İlişkiler

Sosyal ilişkilerin önemine odaklanma, değişime yönelik oldukça yaygın ancak çoğu zaman da yanlış bir inanca karşı çıkmak anlamına gelmektedir: Eğer iş görenlere değişim sürecinde neler yapmaları gerektiğine yönelik örgüt dışından bir uzmandan yoğun bir bilgi aktarımı sağlanırsa, sistemin bütün düzeylerindeki eğitimciler değişecektir. Ancak uygulamada görülen şey çoğu zaman farklıdır. Ortaya harika bir fikir atılır, birkaç istekli iş gören bu işi gerçekleştirmek için çaba sarf eder ve daha sonra değişim stratejisi adeta denizin dibindeki çakıl taşları gibi kimsenin göremediği bir yere savrulur. Beklendiği üzere, sürekli değişen yönelimler nedeniyle daha önce farklı bir isimle, farklı bir uzman tarafından ileri sürülen ve sonrasında unutulmuş bir strateji tekrar gündeme gelir.

Daha sosyal ve ilişkisel bir bakış açısından hareketle değişim sürecini nasıl anlamaya başlayabiliriz? Bu soruyu cevaplamak için sezgisel olarak ne bildiğimizi ortaya koyan daha ilişkisel bir bakış açısı geliştirmeliyiz. Giderek artan düzeyde gerçekleştirilen ağ araştırmaları bir noktaya temas etmektedir: Sistem içindeki ilişkiler değişimi gerçekleştirmede önemlidir.³ Ne kadar planlı ve iyi düşünülmüş olursa olsun değişim stratejileri bilinmeyen bir uzmandan ziyade güvenilir bir meslektaştan daha fazla etkilenecektir.⁴ Bu durum başarılı bir değişim sürecinin, yalnızca önemli formel yapılara değil, bir değişim stratejisi uygulanmadan önce, uygulanması sırasında ve uygulandıktan sonra ortak bir anlama, etkileme ve bilme alanı yaratacak informal sosyal ağ ilişkilerine dayandırılmasını gerektiğini göstermektedir.

Genellikle bilgi transferinin formel mesleki gelişim deneyimleri, eğitimler ya da mesleki öğrenme topluluklarının bazı farklı biçimleriyle rasyonel ve tahmin edilebilir bir anlayış içinde gerçekleştiği kabul edilmektedir. Ancak ağ paradigmasında sosyal yapı, pozisyon ve ilişkilerin kalitesinin bireylerin edindiği bilgi ve veri türlerini doğrudan etkilediği ifade edilmektedir.⁵ Örgütlere bakışta yaşanan bu değişim *“Ne bildiğin değil kimi bildiğin önemlidir.”* deyişi yerine *“Kimi bildiğin neyi bildiğini belirler.”*⁶ deyişinin önem kazanmasına neden olmuştur.

Sosyal ağ çalışmaları informel ilişki ağlarının, değişim çabalarının ne kadar etkili ve hızlı bir biçimde yerleştiğinin, yaygınlaştığının ve sürdürüldüğünün en temel belirleyicisidir. İlişki ağının yapısına odaklanmak öncelikle değişime yönelik yaklaşımımızdaki farklılaşmaya göndermede bulunur. Genellikle bir değişim süreci, stratejinin bir bütün olarak ifade edilmesiyle başlar ve bu ifadeler arasında değişim sürecinin bileşenleri, gerekli kaynaklar, değerlendirme araçları, zaman çizelgeleri ve değişim sürecinde görev alacak personel yer alır. En iyi durumda bu öğeler birleştirilmiş olur ancak bu öğeler birçok durumda informel ağların yapısı ve örgüt içinde yerleşik hale gelmiş ilişkiler hesaba katılmadan değişim çabalarına eklenir.

Örneğin, bir okul ya da eğitim bölgesi okuma başarısını artırmak için araştırma tabanlı yeni bir okuma programını hayata geçirmeye karar verebilir. Bu kapsamlı program eğitimleri, belirli bir müfredatla uyulmasını, düzenli değerlendirmeleri ve dikey ve yatay çalışma ekiplerinin işbirliğini gerektirebilir. Bu strateji, öğretmenlerin eğitimden önce ve sonra müfredatla ilgili eşit düzeyde yeterliklere ve aynı zamanda ekiplerdeki diğer öğretmenlerle aynı bilgi ve becerilere sahip olduklarını varsayar. Koçluk, öğretmenlerin beceri düzeyleri arasındaki farkın kapanmasına yardımcı olabilir ancak yukarıda da belirtildiği gibi, bir eğitimcinin aynı şekilde, değişim programındaki bir koç kadar deneyimli olsun ya da olmasın, güvendiği bir meslektaşından bilgi edinmesi de mümkündür. Bu nedenle bilgiyi ve verileri yaymak için formel mekanizmalara çok fazla bel bağlamak, örgütte ciddi uygulama boşlukları yaratabilir ve bu da müfredatın derinlemesine ve etkili bir biçimde uygulanmasına engel olabileceği gibi değişime yönelik çabaları da boşa çıkarabilir.

İşbirliği ya da mesleki öğrenme toplulukları bağlamında düşünüldüğünde, yalnızca “birlikte çalışmaya” zaman ayırmak ve yön tayin etmek, dikey ve yatay çalışma ekipleri arasında işbirliğinin gerçekleşmesi ile sonuçlanmamaktadır. Gerçekte zorlama bir işbirliği, işbirliği yapmasına ve değişim girişimini desteklemesine yönelik maruz kaldığı güçlü informel sosyal baskıya karşı tepki vermek isteyen bir öğretmen için “iki arada bir derede kalma durumu” yaratabilir; başka bir ifadeyle, öğretmenin bu anlamda işbirliği yapmayı reddetmesi inanç sistemlerinin çarpışmasını yansıtmak yerine iki güçlü ve karşıt gücün arasında kaldığı anlamına gelebilir. Ağ teorisi yaklaşımı değişime direnç gösterenlerin bu direnci gösterme nedenlerine, sosyal etki alanlarını ve değişim harekete geçirildiğinde karşılıklı müzakerelerde bulunması gereken çoklu sosyal dünyalara ilişkin derinlemesine bir kavrayış sağlar.

Değişim çabalarını harekete geçirmeden önce informel ağların incelenmesi fikri, değişimin çoğu zaman sosyal olarak yapılandırıldığı varsayımına dayan-